

ЛІТЕРАТУРА

1. *Абрютина М. С.* Экспресс-анализ бухгалтерской отчетности. — М: ЮНИТИ, 1999. — 192 с.
2. *Meigs R. F.* Accounting, the basis for business decisions. McGraw — Hill Publishing Company, 2005. — 1086p.
3. The New Corporate Finance. Where Theory Meets Practice / Edited by D. H. Chew, Jr. McGraw — Hill, Inc., 2004.

О. М. Галенко, канд. екон. наук, доцент,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

АНАЛІЗ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ФАКТОРІВ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЗМІНУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

При аналізі фінансового стану підприємства передбачається наявність прихованих загальних факторів, які мають вплив на зміну ознак, що вивчаються.

Застосування факторів аналізу дозволяє: виявити взаємозв'язок між ознаками явища, котре досліджується, побудувати модель, виявити приховані залежності в детермінованих і стохастичних моделях, оцінити вплив факторів на результат.

Факторний аналіз особливо продуктивний на початкових стадіях дослідження фінансового стану підприємства, коли необхідно виділити будь-які попередні закономірності галузі, що досліджується. Це дозволяє зробити послідовний аналіз більш досконалим порівняно з аналізом на факторах, вибраних довільно або випадково.

В аналізі господарської діяльності під факторами розуміються одночасно: умови, при яких удосконалюються господарчі процеси, і під впливом яких формуються показники, що аналізуються; причини, під впливом яких змінюється господарський процес і його результат.

У зв'язку з існуванням різних видів підприємницької діяльності, її результати формуються під впливом відмінних за змістом, різнонаправлених факторів.

Класифікація факторів являє собою розподіл за групами залежно від їх загальних ознак. Вона дає можливість більш точно оцінити місце і роль кожного фактора у формуванні величини результативних показників, глибше розібратися у причинах зміни явищ, котрі досліджуються.

В сучасній економічній літературі немає єдиного методичного підходу до питань класифікації факторів і побудови їх системи. Варто враховувати і те, що поділ факторів за тими чи іншими ознаками і їх віднесення до певної групи є інколи досить умовним і залежить від конкретної ситуації.

Фактори, котрі досліджуються в аналізі фінансового стану підприємств, класифікуються за різними ознаками.

1. За рівнем залежності від діяльності підприємства фактори можна розділити на *залежні* (внутрішні) і *незалежні* (зовнішні). Фактори першої групи пов'язані з якістю роботи конкретних підприємств, структури, майна і капіталу, величини прибутку, собівартості реалізації продукції, ефективності використання майна, платоспроможності тощо. До другої групи входять фактори, котрі впливають на фінансовий стан підприємства, але які не залежать від його діяльності: ставка податку, державне мито, сума відшкодувань.

2. За можливістю управління і впливу на фактори можна виділити такі види факторів, як об'єктивні і суб'єктивні. До перших відносяться всі природні фактори, стихійні лиха, ціноутворення, інфляція. *Суб'єктивні фактори* пов'язані з конкретною діяльністю людини, цілком і повністю залежать від неї. Успішне господарювання, стійкий фінансовий стан, ритмічне і повне виконання бізнес-плану визначається умілим керівництвом, згуртованим виробничим колективом, правильною організацією виробництва, економіки, фінансів; глибоким знанням справи, конкретним виконавцем, його підготовленістю і кваліфікацією.

3. За широтою дій фактори поділяють на *загальні* і *специфічні*. До *загальних* відносяться фактори, які діють у всіх галузях економіки: платоспроможність, ліквідність, фінансова стійкість, ефективність використання капіталу, авансованого у майно, тощо. *Специфічними* є ті, що діють в умовах окремої галузі економіки або підприємства: урожайність, жирність молока, товарообіг. Такий поділ факторів дозволяє більш повніше враховувати особливості окремих підприємств, галузей виробництва і надавати більш точну оцінку їх діяльності.

4. За напрямками впливу на показник, що аналізується, фактори можна розділити на *позитивні* (коефіцієнт абсолютної ліквідності) і *негативні* (витрати на виробництво, податки і т.д.).

5. За рівнем деталізації пропонується відокремлювати фактори першого, другого, третього та наступних рівнів підпорядкування. До факторів першого рівня відносяться такі, що безпосередньо впливають на результативний показник. В аналізі фінансового стану до факторів першого порядку варто відносити показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ефективності використання капіталу, авансованого у майно відповідно до узагальнюючих показників, які характеризують фінансовий стан.

Фактори, які впливають на результативний показник частково, за допомогою факторів першого рівня, називаються факторами другого рівня і т.д. До факторів другого рівня в аналізі фінансового стану підприємства відносяться покриття короткострокових зобов'язань заборгованістю покупців і замовників, ступінь забезпеченості всіх витрат авансовими платежами.

Фактори третього рівня: надходження запасів, здійснення витрат, погашення короткострокових зобов'язань, прибуток від фінансово-господарської діяльності до оподаткування, ставка податку на прибуток і т. д.

6. За напрямком залежності фактори бувають прямо пропорційної дії (обіг запасів і витрат, коефіцієнт маневрування тощо) і зворотно пропорційної дії (коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу, розмір короткострокових зобов'язань).

7. За видом зв'язку із показником, що вивчається, бувають фактори функціональної залежності і фактори ймовірної залежності.

Аналіз факторів з функціональною (детермінованою) залежністю найбільш поширений. Досить простий у застосуванні, він дозволяє усвідомити логіку дій основних факторів розвитку підприємства, кількісно оцінити їх вплив, зрозуміти, які фактори і в якій пропорції можна і доцільно застосовувати для підвищення стійкості фінансового стану підприємства. До факторів ймовірної (стохастичної) залежності відносяться такі фактори, зв'язок яких з результативним показником є неповним, ймовірним (кореляційним). При такому зв'язку зміна фактору може дати декілька значень приросту результативного показника залежно від гармонії інших факторів, котрі визначають даний показник. Так, зміна якості продукції, якості сировини і конкурентоспроможності продукції може привести до неоднакових змін у рівні фінансового стану різних підприємств. Це залежить від гармонії інших факторів, які впливають на цей показник. У даній статті пропонується доповнити наведену класифікацію факторів за напрямками аналізу фінансового стану підприємства і групами рівня деталізації. У відповідності з названими ознаками необхідно виділити фактори, які мають вплив на: ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість, обіговість, рентабельність.

Ліквідність характеризує узагальнюючий показник — коефіцієнт поточної ліквідності. Його можна представити у вигляді суми двох (трьох) факторів першого порядку: коефіцієнта покриття короткострокових зобов'язань запасами і витратами, коефіцієнта термінової ліквідності (коефіцієнта покриття короткострокових зобов'язань дебіторської заборгованості плюс коефіцієнта абсолютної ліквідності). Кожен з факторів також може бути розкладений на показники нижчого порядку. Наприклад, коефіцієнт абсолютної ліквідності залежить від розміру коштів і короткострокових зобов'язань підприємства.

Коефіцієнт загальної платоспроможності характеризує рівень платоспроможності підприємства. Цей узагальнюючий показник можна представити у вигляді суми трьох факторів першого порядку (окремих показників): коефіцієнта платоспроможності за рахунок поточної діяльності, коефіцієнта платоспроможності за рахунок інвестиційної діяльності, коефіцієнта платоспроможності за рахунок фінансової діяльності. Показники-фактори першого порядку у свою чергу варто розкласти на показники — фактори більш нижчого порядку.

Коефіцієнт фінансової незалежності є характеристикою рівня фінансової стійкості підприємства. Фактори першого порядку, які впливають на його зміну: коефіцієнт маневровості власного капіталу, індекс постійного активу, коефіцієнт довготермінового залучення, коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів. Фактори другого порядку:

розмір власних оборотних коштів, розмір необоротних активів, довгострокових зобов'язань, власного і залученого капіталу. Фактори третього порядку деталізують показники другого порядку.

Рентабельність капіталу, авансованого у майно, характеризує ефективність використання капіталу. Узагальнюючий показник можна представити за допомогою показників рентабельності необоротних активів, рентабельності оборотних коштів, рентабельності власного капіталу, рентабельності залученого капіталу. Показники другого рівня деталізуються через показники третього рівня.

Така класифікація факторів дозволяє виявити внутрішні господарські резерви для поліпшення фінансового стану підприємства у необхідному напрямку.

Наступний рівень деталізації показників включає також стандартні причини змін окремих статей балансу.

Фактори цього рівня дозволяють точніше інтерпретувати виявлені зміни факторів попереднього рівня.

Деталізація фінансового стану підприємства на основі взаємозв'язків факторів різних порядків дозволяє розрахувати вплив на фінансовий стан підприємства навіть окремих господарських операцій. Своєчасне виявлення негативних відхилень сприятиме прийняттю оперативних заходів по стабілізації фінансового стану підприємства. Так, наприклад, існує безліч способів «виведення» показників ліквідності на рівень оптимальних значень. Способами збільшення коефіцієнта абсолютної ліквідності можуть бути:

- збільшення залишку грошей при одночасному збільшенні обсягу короткострокових зобов'язань;

- збільшення кількості грошей при стабільній величині короткострокових зобов'язань, тобто шляхом простої реструктуризації оборотних активів;

- зменшення короткострокових зобов'язань при стабільній величині залишку грошей;

- одночасне зменшення залишку грошей і короткострокових зобов'язань;

- збільшення залишку грошей при одночасному зменшенні короткострокових зобов'язань.

Залежно від причин відхилень, котрі виникають в приливах/відтоках коштів, фінансової політики підприємства, можливостей і ефективності використання тих чи інших важелів впливу на потоки в момент утворення такої необхідності, нормалізувати платоспроможність можна уповільнюючи або прискорюючи платіжний обіг.

Стимулювати надходження коштів на підприємство пропонується за рахунок наступних заходів:

- емісія акцій;

- залучення додаткових інвесторів з метою збільшення обсягу власного капіталу;

- продаж певної кількості фінансових інструментів інвестування (облігації підприємства тощо);

— залучення довгострокових та короткострокових фінансових позик і кредитів;

— відстрочка платежів по кредиторській заборгованості;

— зняття грошей з депозитних рахунків;

— продаж частини (або всього «портфеля») інвестицій;

— забезпечення часткової або повної передоплати за вироблену продукцію, котра користується підвищеним попитом на ринку;

— реалізація частини запасів (наднормативних, невикористаних сировини і матеріалів, напівфабрикатів власного виробництва тощо);

— збільшення величини цінових знижок за готівковий розрахунок та за значний опт;

— здача в оренду, продаж видів майна, що не використовується значний час;

— підвищення ціни на ексклюзивні (монопольні) види продукції, котрі користуються підвищеним попитом;

— просування на ринок нових, удосконалених видів продукції;

— освоєння нових ринків збуту продукції;

— знаходження можливостей зниження собівартості.

Регулювати відтік грошових коштів пропонується за рахунок таких заходів:

— призупинення викупу власних акцій;

— реструктуризація отриманих фінансових кредитів і позик шляхом переводу термінів погашення на більш пізні дати;

— збільшення термінів надання підприємству товарного кредиту;

— здійснення вкладу грошей в прибуткові фінансові активи;

— забезпечення перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською;

— придбання запасів в установлених нормативами обсягах (незначні знижки не завжди виправдовують надмірне відволікання коштів);

— заміні придбання довгострокових активів, в тому числі тих, котрі потребують оновлення, на їх оренду (лізинг);

— відмовлення від фінансового інвестування;

— зниження суми постійних витрат;

— контролювання порушень умов договорів, які тягнуть оплату штрафів, пені, неустойок;

— недопущення крадіжок матеріальних та інших цінностей;

— здійснення ефективної податкової політики, яка забезпечує зниження рівня сумарних податкових виплат.

На основі запропонованого переліку заходів із впливу на потоки грошових коштів підприємству варто скласти індивідуальний список шляхів вирівнювання потоків грошей з метою згладжування їх обсягів на кожному кроці періоду часу, що аналізується.

Аналогічно розробляється перелік заходів по нормалізації фінансової стійкості і збільшенню ефективності використання капіталу.

На сучасному етапі при вивченні впливу факторів в моделі, такий аналіз є одним з найкращих способів, котрий дозволить виявити вплив як окремо одного фактора, так і групи факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Мних Е. В.* Економічний аналіз. — К.: Навчальний центр, 2003. — 365 с.
2. *Попович П. Я.* Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання.-Тернопіль: Економічна думка, 2004. — 415 с.
3. *Савицкая Г. В.* Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 2-е изд., перераб. и доп. — Мн.: ИП «Экоперспектива», 1999. — 498 с.

М. Д. Ганаба, аспірант¹, асистент,
Національний аграрний університет

ДО ПИТАННЯ ЗБОРУ І АНАЛІЗУ КОНКУРЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасна практика ототожнює успішну підприємницьку діяльність у будь-якій сфері з поняттями конкурентна перевага, стратегія, процес стратегічного планування, стратегічний менеджмент тощо. При цьому, навіть визнані вчені, такі як Генрі Мінтцберг і Том Петерс, стверджують, що стратегічне планування, як таке що порівняно недавно почало впроваджуватись у світову та вітчизняну практику, повинне бути замінене властивістю стратегічного мислення [6]. Крім того, у сучасному безперервно-мінливому світі конкуренції, стратегічне планування (як поступовий, поетапний процес) витісняється динамічним та інноваційним підходом до прийняття рішень і поведінки на ринку [1, 4].

Сьогодні стратегічне мислення необхідне тому, що підприємства ведуть конкурентну боротьбу у все більш глобальному, постіндустріальному конкурентному середовищі, що базується на знаннях та інформації, залишивши у минулому столітті більш статичне «побутове», індустріальне конкурентне середовище. Необхідність стратегічного мислення підтверджується потребою термінового удосконалення існуючих та впровадження новітніх способів збору та використання конкурентної інформації.

У той час як стратегія та планування може підказувати підприємству, в якому напрямку необхідно рухатись і де кінець обраного шляху, достовірні дані про конкурентів інформують про ймовірність появи прихованих небезпек і дають змогу керівництву підприємства їх уникнути. Прийняття ж правильних рішень залежить від якості доступної інформації. Дані про суперника, нові тенденції і т.п. часто є вирішальною межею, що відділяє процвітання підприємства від його краху.

Тобто, йдеться про значення і одержання конкурентної інформації. Конкурентна інформація (CI — competitive intelligence)

¹ Науковий керівник д-р екон. наук, професор В. К. Савчук.